

Fethiye ve Kariye

Yazan : *Esat SEREZLİ*

Asırlardanberi Vakıflar İdaresinin elinde bulunan ve iyi bakılmıyan bu iki tarihî ve kıymetli eserin Maarif Bakanlığına devredilmek üzere olduğunu işitmiştim. Buna inanmamak için bir sebep yoktu. Yalnız öğrenmek istediğim bir nokta vardı ki o da bunları maarif mi almak, yoksa evkaf mı vermek istedi? Şayanı itimat bir zatın en salâhiyetli bir ağızdan işiterek bana anlattığına göre bu teklifi vakıflar yapmış, maarif de - hattâ memnuniyetle - kabul etmiştir. Bugün gördüğüm İstanbulun vakıflar idaresi fen heyeti şefi de «Bunları maarife veriyoruz. Zaten iyi bakamıyorduk» demekle bunu teyit etmiştir.

★

Birisi bir niza üzerine Üçüncü Murat zamanında, diğeri de Hadım Ali Paşa tarafından İkinci Beyazıt devrinde camie tahvil edilmiş olan bu iki eski eserin bu suretle maarifin şuurlu ve bakımlı ellerine gemesinde - eski eserler bakımından - büyük bir isabet vardır. Bunları devretmekte vakıflar idarei umumiyesi de büyük bir insaf ve dirayet göstermiştir. Bilhassa Kariye çok mühim bir eserdir. Levhaları ile, tasvirlerle, başkaca resimleriyle, çok kıymetli mozayikleri ve ince işçiliklerle çok değerli ve tarihî bir varlık ve mühim bir sanat eserdir. Evkaf bunlara lâyıkile bakmadı, temiz tutamadı. Hakkı da var; bunlardan anlayacak, bakacak ve başaracak adamları da yoktur. İstilzam ettiği ve edeceği masraflar da mühimdir. Buna da bütçesi müsait değildir. İki üç gün evvel bir toplantıda bu mevzular etrafında konuşulurken arkadaşlarımdan Bay Kadri Cenani bir hafta evvel Kariyeyi ziyaret ettiğini «Fresko» resimlerin kenarlarına ve üzerlerine kubbe etrafından sular sızdığını gördüğünü yana yakıla anlatarak alâkadarların dikkat nazarlarının çekilmesini teklif ediyordu. Turing Klüp Reisi Reşit Saffet Atabinenle Fethiye'yi ziyarete gitmiştik. Metrük, harap ve perişan hali yüreklerimizi sızlattı. Gün geçtikçe daha fena olacağına hiç şüphe yok! Bunların ikisi de maarifin eline geçince orada eski devirlerden kalma bu gibi âsârı kıymetleri anlayan ve bilenler var. Bunlar ele alacak, bugünkü durumları ıslah edilecek ve hiç olmazsa daha ziyade sarsılmaktan ve günün birinde devrilmekten kurtulmuş olacaklardır. Zaten vakıflar idaresinin bunları elinden çıkarmasının başlıca sebep ve hikmeti de - henüz işaret ettiğimiz gibi - bunları başaracak elemanlara malik olamamasıdır. Farzımuhal olarak günlük ve aylık ücretle mütehassıs! bulsa bile bunların ihtiyaç göstereceği masraflara bugünkü dar bütçesi tahammül edemez. Büyük Ayasofyanın maarife devredilmesi ile Ayasofyanın büyük bir yekûn tutan idare ve tamir masraflarından

evkaf kurtulmuş ve bundan en ziyade o memnun olmuştu. Şimdi bu iki eser dahi bu suretle maarife geçerse bunların idare masrafları da tasarruf edilecek ve yalnız bu paralarla - hüsnüzan ederek söylüyorum - her sene hiç olmazsa birer âbidemiz daha iyi tâmir görmüş olacaktır. Bu düşüncelerledir ki vakıflar idaresinin bu teklifini isabetli, dirayetli ve insafılı gördüğümüzü kaydetmiştik. Vapurun yükü tahammülünden fazla gelir ve biraz da sallantı ve sarsıntıya tutulursa kaptan hamulesinin bir kısmını atar, leylek bile yuvasında barınmayacağını ve besleyemeyeceğini anladığı yavrularının bir kaçını feda eder ve kalanlarını besler, yetiştirir ve uçurur. Evkafın bunları maarife devretmesi, noksanını anlamak ve itiraf etmek gibi büyük bir meziyet, maarifin de bunları memnuniyetle alması eski eserlere kıymet veren bir gayret ve himmettir. İki tarafta da hüsnüniyet vardır, eski eserlere sevgi ve saygı vardır. Takdir olunur.

★

Biz bu iki esere bir üçüncüsünün de ilâvesini muvafık görüyoruz ve hattâ unutulduğunu zannetmek istiyoruz. Yedikule civarında Mirahur İlyas Beyin İkinci Beyazıt zamanında mescide çevirdiği bir eski eser vardır. Beşinci asır malıdır. Hâdiselerden, zelzelelerden ziyade bakımsızlıktan harap olmuştur. Üstü tamamen çökmüştür. İçinde bir çok yeşil ve kıymetli süsler vardır. Döşemesi mozayiktir. Bu mozayiklerin bir kısmı çoluk çocuk tarafından sökülmüş, kalanları da bugün gübreler ve otlar altında kalmıştır. Bunun da maarife devri her halde lüzumlu olsa gerektir. Belki bu sayede kalanlar kurtulur.

★

Fethiye on üçüncü asırda inşa edilmiştir. İstanbulun fethinde buna lişilmemiş ve biraz sonra patrikhane olarak kullanılmıştır. 1590 - 1591 tarihinde bir münazaa neticesinde Üçüncü Murat tarafından camie tahvil edildi ve mihrap tarafına kubbeli bir ilâve yapıldı. Daha sonra avlusuna bir de medrese inşa edildi. İçerde ve dışarda mevcut ve bugün metrük iki büyük çeşme Damat İbrahim paşanın damadınıdır. Bugünkü yeni mektep de Şeyhülislâm Hayri efendi zamanında yapılmıştır.

★

Kariyenin ilk inşası beşinci asırdadır. Bir çok istihaleler geçirmiştir. Birkaç kere yeniden yapılmıştır. Bugünkü şekli on üçüncü asırda almıştır. İkinci Beyazıt zamanında Hadım Ali paşa tarafından camie kalbedildikten sonra yanında bir de medrese yapıldı. Civardaki eski imaret ve mektep Darüsseade ağalarından Şeyhulharem Hacı Beşir ağandı.

★

Sözü geçen Ali Paşa, İkinci Beyazıd'ın sadrâzamlarındandı. 892 de vezir oldu. 896 da Morayı fethetti. 907 de sadrâzam oldu. İki sene sonra azledildi. 912 de tekrar sadarete getirildi. 917 de Celâli - Şahkulu muharebesinde şehit düştü. Şöhreti Hadım Ali paşadır. Divanyolunda, Çemberlitaştaki Atik Ali Paşa camii bunun hayrıdır. Tarihi inşası 902 dir. Medrese, tekke ve imareti de vardır. Karagümrükteki Ali paşa camii de bunundur. Hırkai Şerif civarında Mimar Sinan tarafından inşa edilen ve halk arasında Eski Ali Paşa camii denilen büyük cami bu Ali paşanın değil, Mesih paşanınındır. Ahalinin buna Eski Ali paşa camii demesi, civarında Eski Ali paşanın çarşısı bulunmasından ileri gelse gerektir. Bazı eserlerde buna Mesih Ali paşa camii denilmesi de kat'iyyen yanlıştır. Mesih paşanın «Ali» liği yoktur. Mehmet Mesih paşadır. Üçüncü Muradın sadrâzamlarındandır, mezarı da oradadır.

Yine sözü geçen İlyas Bey, Beyazıdın emiriahuru ve dindar bir Arnavuttu. Burasını camie tahvil ettikten sonra memleketi olan Göriceye gitti ve orada vefat etti. Bütün servetini hayrat ve hasenata sarfetmiştir.

Memleketinde de bir çok mebanii hayriyesi vardır.

Feyzullah efendi medresesinden bahseden bundan evvelki yazımızda inşa tarihi 1112 yazıldığı halde 1212 basılmıştır. Tashih olunur.

Boğaziçi Üniversitesi

Arşiv ve Dokümantasyon Merkezi

Kişisel Arşivlerle İstanbul'da Bilim, Kültür ve Eğitim Tanıtı

Aziz Ogan Koleksiyonu

OGNIST0602102